

تعهدات حقوق بشری دولت‌ها در دوران کرونا با تأکید بر حق اطلاع‌رسانی

مجتبی انصاریان *

سهیلا کوشا **

روح اله شیخ دزفولی ***

چکیده

مسئله دستیابی و دسترسی به اطلاعات به عنوان یک حق بنیادین بشری برای اولین بار در سال ۱۹۴۶ در قطع‌نامه مجمع عمومی سازمان ملل متحد، صورت قانونی پیدا کرد. شیوع ویروس کرونا برای نخستین بار در ووهان چین در اوایل دسامبر ۲۰۱۹ گزارش شد و به تدریج، تمام جهان را دربرگرفت. در زمان حاضر که بیش‌تر کشورهای دنیا، گرفتار بیماری کرونا هستند، حق همه شهروندان است که از اطلاعات مربوط به پیدایش و شیوع این ویروس آگاه باشند. اگر اثبات شود که دولت چین در اطلاع‌رسانی به‌موقع این موضوع به هر دلیلی کوتاهی کرده است، برای دولت چین، مسئولیت بین‌المللی ایجاد خواهد شد. در این دوره زمانی که ویروس کرونا به عنوان یک موضوع بین‌المللی مورد بحث است و می‌تواند حق حیات و امنیت زندگی افراد زیادی را تهدید کند و به خطر اندازد، پرداختن به تکلیف دولت‌ها در اطلاع‌رسانی راجع به پاندمی و تبیین محدودیت‌های قانونی و موجه آن، ضروری به نظر می‌رسد. پرسش اصلی در این پژوهش، بررسی چگونگی تعهدات دولت‌ها در مورد اطلاع‌رسانی شیوع ویروس کروناست. نوشتار حاضر با روش توصیفی و کتاب‌خانه‌ای، تعهدات حقوق بشری دولت‌ها را در دوران کرونا با تأکید بر حق اطلاع‌رسانی بررسی کرده است.

کلیدواژه‌ها: حقوق بشر، همه‌گیری کرونا، حق اطلاع‌رسانی، دولت.

M_ansarian@pnu.ac.ir

Koshas2013@gmail.com

rsheydezfouli@yahoo.com

*. استادیار حقوق، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

** استادیار حقوق، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

*** دانشجوی دکتری حقوق، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

مقدمه

«حق بر سلامت»^۱ در رابطه متقابل با دیگر حق‌های بشری قرار دارد و می‌توان آن را به شکل مطلوب به حلقه ارتباطی میان نسل‌های مختلف حقوق بشر مانند کرد.^۲ برای مثال، این حق در ارتباط و پیوستگی محکم با حق حیات (نسل اول) قرار گرفته است و از سویی دیگر، با حق بهداشت و تأمین اجتماعی (نسل دوم) به نسل اول گره خورده است. علاوه بر این، حق بر محیط زیست سالم که در نسل سوم حقوق بشر جای می‌گیرد، از سرچشمه حق بر سلامت سیراب می‌شود.^۳

بسیاری از اسناد منطقه‌ای حقوق بشر نیز حق بر سلامت را به رسمیت شناخته و به آن اعتبار قانونی بخشیده‌اند. از جمله این اسناد می‌توان منشور حقوق اجتماعی اروپایی، بازبینی‌شده در ۱۹۹۶ (ماده ۱۱)، منشور آفریقایی حقوق بشر ۱۹۸۱ (ماده ۱۶)، پروتکل الحاقی به کنوانسیون امریکایی حقوق بشر در زمینه حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۱۹۸۸ (ماده ۱۰)، قطع‌نامه مجمع عمومی سازمان ملل متحد با عنوان «اصول بنیادین و دستورالعمل مربوط به دادخواهی و جبران قربانیان موارد نقض آشکار حقوق بین‌الملل بشر و نقض شدید حقوق بین‌الملل بشردوستانه»، مصوب ۲۰۰۶ (بند‌های ۸ و ۲۰) را نام برد. در تمام این اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای، حق بر سلامت، یکی از حقوق بنیادین بشری توصیف شده که برای اعمال حق‌های بشری دیگر اجتناب‌ناپذیر است.^۴

این حق دارای عرصه‌ای گسترده است و به عنوان یک حق زیربنایی، حوزه‌های به هم پیوسته فراوانی را شامل می‌شود. به همین دلیل، شناخت تعهدات دولت‌ها در قبال حق بر سلامت، جزئی از تفسیر و تبیین محتوای آن خواهد بود.

حق بر سلامت به دلیل ارتباط با حوزه‌های مختلف، حقی جهان‌شمول است. مطابق اعلامیه جهانی حقوق بشر، هر انسان در هر جای دنیا از این حق برخوردار است و از حق هر کس نسبت به معیاری از زندگی سخن می‌گویند که برای سلامت و رفاه او و خانواده اش بسنده باشد.^۵ لازمه حق بر سلامت آن است که امکانات و کالاها و خدمات بهداشتی

1-The right to health.

۲. مسعودی، امیدعلی، «حق کاربران بر نظارت الکترونیکی و حفظ حریم خصوصی در جامعه اطلاعاتی»، مجله مطالعات رسانه‌ای، ۱۳۹۹، دوره پنجم، شماره ۳، ۷-۱۹.

۳. صبور، مهدی، «وضعیت حقوقی جامعه جهانی در مواجهه با وضعیت اضطراری بهداشتی بین‌المللی (نمونه موردی: ویروس کرونا یا کووید ۱۹)»، هفتمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی ایران، ۱۳۹۹.

۴. حسینی، مرتضی، «بحران کرونا و عدم امکان اجرای معاهدات بین‌المللی از سوی دولت‌ها»، مجله تحقیقات حقوقی، ۱۳۹۹، دوره بیست و سوم، شماره ۱، صص ۴۳۷-۴۵۸.

5-Potts, Helen, Accountability and the Right to the Highest Attainable Standard of Health, University of Essex, Human Rights Centre, 2007

و درمانی با کیفیت مناسب در دسترس افراد جامعه قرار بگیرد. در خصوص شیوع بیماری کرونا می‌توان گفت که همه دولت‌ها متعهدند تا تمامی اقدام‌های ضروری را برای مقابله، پیش‌گیری و درمان این بیماری انجام دهند.

دو موضوع مهم در حوزه بیماری‌های واگیر در معرض آسیب عبارتند از: نخست، حیات و دیگری، سلامتی عده زیادی از مردم که با توجه به شیوع بیماری‌های یادشده، آسیب دیدن آن‌ها محتمل است. این دو موضوع، دو حق محسوب می‌شوند که عبارتند از حق حیات و حق بر سلامتی. چون مردم در جریان این شیوع قرار می‌گیرند، از یک سو، آگاهی آن‌ها از موقعیت خود و جامعه در تصمیم‌گیری فردی و جمعی آنان تأثیر مهمی دارد. از سوی دیگر، به دلیل پیش‌بینی‌ناپذیر بودن پی‌آمدهای بیماری و نبود راه برای درمان، امنیت روانی جامعه به شدت آسیب می‌بیند و جامعه دچار وحشت می‌شود. پس از حق امنیت نیز باید در کنار آن دو حق اول یاد کرد.^۱

دولت‌ها، کارگزاران حقیقی تضمین حق بر سلامت هستند و متعهدند که حق بر سلامت را رعایت و به‌موقع اجرا کنند. دولت‌ها در مورد بیماری کرونا، مسئول تجهیز بیمارستان‌ها و مراکز خدمات درمانی هستند و باید با تجهیز کامل بیمارستان‌ها و مراکز خدمات درمانی، امکانات و خدمات ضروری را برای درمان این بیماری در دسترس کارگزاران درمان و بیماران قرار دهند. اگر تجهیزات مراکز درمانی و بیمارستانی به منظور غربالگری و درمان بیماری کرونا کافی نباشد، حق بر سلامت نقض می‌شود. هم‌چنین اگر بیمارستان‌ها و مراکز خدمات درمانی بیش از حد شلوغ باشد، زمینه شیوع بیماری کرونا را فراهم می‌سازد.^۲

شیوع کروناویروس (کووید ۱۹) به عنوان یکی از مسری‌ترین انواع بیماری‌های همه‌گیر بر جنبه‌های مختلف زندگی اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی همه انسان‌ها اثر گذاشت و باعث تحمیل خسارت‌های جانی و مالی زیادی به اشخاص حقیقی و حقوقی در سراسر دنیا و آسیب‌دیدگی همه جنبه‌های حیات بشری به ویژه حقوق بنیادین شد.^۳

بروز و شیوع بیماری‌های واگیردار، پدیده‌ای تازه نیست و در طول تاریخ، مناطق مختلفی از سراسر جهان آن را تجربه کرده‌اند. دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی نیز برای پیش‌گیری و درمان این نوع بیماری‌ها، اقدامات زیادی را انجام داده‌اند. تمامی انسان‌ها در سراسر دنیا با شیوع بیماری کرونا و ضرورت رعایت «قرنطینه، کاهش تردد، ماسک زدن و فاصله اجتماعی»،

۱. حکمت‌نیا، محمود، «مبانی اخلاقی، فقهی و حقوقی الگوی مواجهه ملی با بیماری‌های همه‌گیر

با تأکید بر کرونا»، مجله حقوق اسلامی، ۱۳۹۹، سال هفدهم، شماره ۶۴، ص ۱۸.

2-Potts, op.cit.

۳. حسینی، پیشین، صص ۴۳۷-۴۵۸.

با مخاطرات شغلی و بحران اقتصادی فراگیر، افزایش بزه‌کاری، بروز خطر گرسنگی، کاهش میزان دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی، آب آشامیدنی و غذای سالم مواجه شدند.^۱ بهترین راهکار اطمینان‌یابی شهروندان، تضمین بهره‌مندی برابر آنان از خدمات بهداشتی و درمانی با هدف تحقق تعهدات حقوق بشری دولت‌هاست. طبق حقوق بین‌الملل، اطلاع‌رسانی به‌موقع و صحیح، یکی از مصادیق توجه دولت‌ها به حق بر سلامت است. بنابراین، لازم است که دولت‌ها برای حفظ امنیت و نظم عمومی، به وظایف قانونی خود مبنی بر اطلاع‌رسانی به شهروندان برای مقابله و پیش‌گیری این بیماری، درست عمل کنند. در این راستا، هدف پژوهش حاضر، پاسخ‌گویی به این پرسش اصلی است که تعهدات حقوق بشری دولت‌ها در دوران کرونا با تأکید بر حق اطلاع‌رسانی چگونه قابل ارزیابی است؟ روش تحقیق در این پژوهش از نوع توصیفی - تحلیلی است و در گردآوری منابع از روش کتاب‌خانه‌ای استفاده شده است.

گفتار اول. کلیات و مبانی نظری

برای آشنایی با مبانی نظری تحقیق، در این گفتار به بررسی و تعریف واژگان اصلی می‌پردازیم.

بند اول. مفهوم حق اطلاع‌رسانی

برای اولین بار، مارتین شرتینگر در سال ۱۸۰۷ در یک درس‌نامه، واژه «علم کتابداری» را به کار برد.^۲ افراد مختلف، اصطلاح اصل «اطلاع‌رسانی» را با بیش از ۷۰۰ روش تعریف کرده‌اند. شرادر^۳ که پیشینه این تعریف‌ها را از سال ۱۹۰۰ تا ۱۹۸۱ پی‌گیری کرده است، در این باره می‌گوید: «آشفته‌گی مفهومی، ویژگی مواد و مطالب اطلاع‌رسانی است. این آشفتگی، از انواع مشکلات در آثار تعریفی علم اطلاع‌رسانی به وجود می‌آید. سندداری و علم اطلاع‌رسانی در اصل به عنوان بدیل‌های علم کتابداری فهمیده شده است. این دو بیش‌تر با نهادهای پژوهشی مرتبط بود. سندداران/ اطلاع‌رسانان برای حفظ و نگهداری مجموعه، امتیاز کم‌تری قائل می‌شدند و خدمت به استفاده‌کننده برای آن‌ها اهمیت بیش‌تری داشت. در عین آن‌که ذهنیت خدمت‌مدار^۴ داشتند، کاربرد فناوری جدید برای آن‌ها جذابیت بیش‌تری داشت».^۵

۱. مسعودی، پیشین، صص ۷-۱۹.

2-Martin Scherzinger .

3-Schrader.

4-Service-oriented mindset

۵. مرادی، آرزو، «نیازسنجی آموزش به خبرنگاران حوزه سلامت در بهبود فرآیند اطلاع‌رسانی در بحران»، مجله علوم پزشکی زنانکو، ۱۳۹۲، شماره ۱۹، صص ۵۰-۷۴.

اصل اطلاع‌رسانی، اصلی است که مواردی از قبیل خصوصیات اطلاعات و رفتار اطلاعاتی، نیروهای حاکم بر جریان اطلاعات، روش پردازش اطلاعات برای دسترس‌پذیری و استفاده بهینه اطلاعات را بررسی می‌کند. اطلاع‌رسانی با مجموعه‌ای از دانش در رابطه با تولید، مجموعه‌سازی، سازمان‌دهی، ذخیره‌سازی، بازیابی، تفسیر و انتقال در ارتباط است. این رشته، مواردی مانند ارائه اطلاعات در نظام‌های طبیعی و ماشینی با استفاده از کد در انتقال پیام‌های خاص و بررسی ابزارها و فنون پردازش از قبیل رایانه و نظام‌های برنامه‌نویسی را شامل می‌گردد.^۱

بند دوم. هدف اصل اطلاع‌رسانی^۲

هدف از اطلاع‌رسانی به عنوان یک رشته این است که به تدوین و گردآوری اطلاعاتی بپردازد که زمینه پیشرفت مؤسسات مختلف و تبادل دانش را فراهم آورد. در حال حاضر، تعداد زیادی از این مؤسسات و رسانه‌های مرتبط وجود دارند که خدماتشان برای تأمین نیازهای ارتباطی جامعه کنونی کفایت نمی‌کند. عوامل اثرگذار بر ناکافی بودن این خدمات را می‌توان چنین برشمرد:

۱. رشد فوق‌العاده علوم و فناوری؛
  ۲. آهنگ شتابان دانش فنی به طوری که فارغ‌التحصیلان پیشین را به مراکز آموزش برگردانده است تا مهارت‌های خود را روزآمد سازند؛
  ۳. تعداد زیاد دانشمندان و کثرت زیاد مجلات علمی؛
  ۴. تخصصی‌تر شدن رشته؛
  ۵. کوتاه شدن فاصله زمانی بین تحقیق و کاربرد آن.^۳
- علم اطلاع‌رسانی همراه با پیشرفت‌های علمی دیگر حرکت نکرده و ضروری است این رشته با تلاش‌های پرقوت و متمرکز بتواند در مسیر پیشرفت و ترقی قدم بردارد. اگر ارتباطات و روش‌های تبادل اطلاعات توسعه پیدا نکند، مانع پیشرفت تمام کارهای علمی دیگر خواهد شد و نبود ارتباط، فعالیت‌های تکراری و کندی پیشرفت را به همراه خواهد داشت.^۴

۱. نوری، سمیه، «تعهدات دولت‌ها و حق بر سلامت و امنیت اجتماعی از منظر حقوق بین‌الملل»، مجله مطالعات اجتماعی، ۱۳۹۸، دوره دوازدهم، شماره ۶۵، صص ۱۳-۳۰.

2-Notification principle .

۳. مرادی، مسعود، «بررسی فرآیند اطلاع‌رسانی مؤثر روابط عمومی به ارباب رجوع از طریق تکنولوژی‌ها و رسانه‌های جدید اطلاعاتی (مطالعه موردی: شهرداری یاسوج)»، کنفرانس بین‌المللی مدیریت حسابداری، اقتصاد و بانکداری نوین، ۱۳۹۸.

۴. بهرامی، معین، «نقش اطلاع‌رسانی در پیشرفت تحقیق و توسعه»، پژوهش‌نامه پردازش و مدیریت اطلاعات، ۱۳۹۸، شماره ۱۱، صص ۵-۳.

بند سوم. ارتباط میان اصل اطلاع‌رسانی و حق آزادی اطلاعات^۱

ارزش و اهمیت آزادی اطلاعات به عنوان یک حق بنیادین بشری در نخستین مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۱۹۴۶ و در قطع‌نامه ۵۹ صورت قانونی پیدا کرده و چنین به رسمیت شناخته شده است: «آزادی اطلاعات یک حق بنیادین بشری و... شالوده تمامی آزادی‌هایی است که سازمان ملل، خود را وقف آن کرده است.» بر این اساس، آگاه بودن و دانستن، یک حق بنیادین بشری است که همگان باید از آن بهره‌مند باشند. آزادی اطلاعات و حق دسترسی، سازوکاری است که امکان دانستن و آگاه بودن را نیز برای شهروندان فراهم می‌آورد. تصویب‌کنندگان قطع‌نامه بر این باورند که آزادی اطلاعات، ارزش ذاتی دارد که آزادی‌های دیگر بر آن استوار می‌شود و اهمیت پیدا می‌کند.^۲

اعتبار بخشیدن و به رسمیت شناختن آزادی اطلاعات به عنوان یک حق بنیادین بشری، دو پی‌آمد مهم دارد:

نخست - اطلاعات، وسیله‌ای برای تأمین مزایا و منافع حکومت‌کنندگان و سیاست‌گذاران نیست و ضروری است که از آن برای تأمین منفعت عمومی بهره برد. در یک جامعه دموکراتیک، دولت، امانت‌دار اطلاعات است و شهروندان به حکومت خود اعتماد می‌کنند تا اطلاعات لازم را در جهت مصلحت و منفعت آنان تدوین کند.

دوم - اصل بر این است که همگان از حداکثر آزادی اطلاعات بهره‌مند گردند و کسانی که استثنائاتی را درباره این حق قائل هستند، باید دلایل توجیهی خود را بیان کنند.^۳ به همین ترتیب، برخی معتقدند که برترین سند جهانی که در آن، موضوع آزادی اطلاعات مورد بحث قرار گرفته، اعلامیه جهانی حقوق بشر است که در سال ۱۹۴۸ به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد رسید. بر اساس ماده ۱۹ این اعلامیه: «هر فرد از حق آزادی عقیده و بیان برخوردار است. این حق شامل آن است که از ابراز عقاید خود هراسی نداشته باشد و در به دست آوردن اطلاعات و اندیشه‌ها و دریافت و انتشار آن به تمام وسایل ممکن بدون ملاحظاتی مرزی، آزادی کامل را داشته باشد».

از دیدگاه آزادی اطلاعات و حق دسترسی به اطلاعاتی که در اختیار دولت است، کلیدواژه‌های مورد توجه در ماده ۱۹ اعلامیه و میثاق، حق آزادی «جست‌وجو»، «دریافت» و «انتشار» اطلاعات

1-The right to freedom of information.

۲. قربانی، محمدکریم، «شناسایی عوامل مؤثر بر مدیریت امنیت اطلاعات کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاه علوم پزشکی همدان»، مجله تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی، ۱۳۹۸، دوره پنجاه و سوم، شماره ۳، صص ۳۲-۴۵.

۳. مرادی، پیشین.

و اندیشه‌هاست. در واقع، کلمه‌های «جست‌وجو»، «دریافت» و «انتشار» در اعلامیه جهانی حقوق بشر هم‌چون اجزای تشکیل‌دهنده، حقی تقسیم‌ناپذیر محسوب شده‌اند.

بند چهارم. اصل اطلاع‌رسانی در روبه کمیته حقوق بشر

کمیته حقوق بشر به عنوان مرجع ناظر بر اجرای میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی از حقوق مندرج در میثاق حمایت می‌کند. فعالیت‌های کمیته حقوق بشر صرف نظر از این که برای تحقق عملی مفاد میثاق و به بیانی دیگر، در چارچوب نظارت بر اجرا و ترویج حقوق بشر اثرگذار است، در توسعه مفاهیم حقوق بشری نیز سودمند بوده است. به عبارت دیگر، کمیته حقوق بشر در دیدگاه‌ها و نیز در تفسیرهای کلی و گزارش‌های خود با گستردگی بیش‌تری نسبت به منطوق میثاق، حقوق مندرج در این سند بین‌المللی را تشریح کرده است.^۱

دولت‌ها متعهدند که حق افراد به شرکت در اجتماعات صلح‌آمیز را به رسمیت بشناسند. علاوه بر ضرورت صلح‌آمیز بودن در تعیین اجتماع مجاز بر اساس این کنوانسیون ضروری است مشخص شود منظور از اجتماع چیست. نظر به کارکردی که اجتماعات در تأمین حقوق و آزادی‌های افراد دارند، بدیهی است در تعیین مفهوم این کلمه باید از تفسیر موسع استفاده کرد و هر گونه اجتماعی را زیر پوشش قرار داد که موضوع محدودیت‌های ضروری نباشد که در میثاق بیان شده است و حقوق افراد تشکیل‌دهنده آن به رسمیت شناخته شود.

بنابراین، این مفهوم، نه تنها اجتماعات ثابت را زیر پوشش قرار می‌دهد، بلکه تظاهرات عمومی را شامل می‌شود که اجتماعاتی متحرک هستند.^۲ همین‌طور این آزادی نه تنها شامل شرکت‌کنندگان این اجتماعات می‌شود، بلکه برنامه‌ریزان آن (نهادهای صنفی) را نیز دربرمی‌گیرد. میثاق، دو شرط را به این منظور پیش‌بینی کرده است. نخست، قانونی بودن هر گونه محدودیتی و دیگری، قرار گرفتن ضرورت اعمال آن محدودیت در یکی از قالب‌های تعریف‌شده در ماده بر اساس استانداردهای یک جامعه دموکراتیک.

اولین شاخصی که باید در اعمال محدودیت بر آزادی اجتماعات صلح‌آمیز وارد شود، این است که این محدودیت‌ها باید دارای یک اساس و مبنای قانونی باشد. همان‌طور که دولت‌ها متعهد هستند تمهیدات قانونی را برای برخورداری افراد از آزادی‌های گروهی تهیه و تدوین کنند، موظفند موارد اعمال هر گونه محدودیت از برخورداری از این حقوق و آزادی را نیز در قوانین خود تعیین کنند. در واقع، ضروری است که اعمال هر گونه محدودیتی در این

۱. آشوری، محمد و محمدعلی بهمنی قاجار، «روبه کمیته حقوق بشر در حمایت از حق آزادی و امنیت شخصی»، فصل‌نامه حقوق دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ۱۳۸۷، دوره سی و هشتم، شماره ۳، ص ۵.

۲. کیوانی، محسن، «بررسی کارکردها و پی‌آمدهای شبکه‌های اجتماعی در ایران (مورد مطالعه: استان اردبیل)»، مجله مطالعات جامعه‌شناسی، ۱۳۹۸، دوره دوازدهم، شماره ۴۴، صص ۱۲۱-۱۳۶.

زمینه قانونی باشد. بر اساس ماده ۲۱ میثاق حقوق مدنی و سیاسی، این محدودیت‌ها باید «مطابق با قانون» باشد. برای نمونه، ضرورت اطلاع‌رسانی از زمان و مکان برگزاری اجتماعات به پلیس می‌تواند یکی از جلوه‌های پذیرفته‌شده قلمداد محسوب شود.^۱ بنابراین، دولت‌ها می‌توانند در مواردی که الزام اطلاع‌رسانی را در قوانین خود پیش‌بینی کرده‌اند و تظاهرات بدون توجه به آن صورت گیرد، محدودیت‌های مناسب را اجرایی کنند.^۲ افزون بر آن، ضروری است که این حقوق و آزادی‌ها به طور مؤثر تضمین شوند. کشورهای عضو باید تلاش‌های خود را برای ضمانت مؤثر آزادی اجتماعات با هدف رفع موانع حق تظاهرات تحکیم بخشند. بنابراین، دولت‌ها موظفند در مورد افرادی که مسئول بازداشت، کشتار و رفتار غیر انسانی با افراد شرکت‌کننده در تظاهرات هستند، تحقیقات و بررسی‌های لازم را انجام دهند و محکومان را مجازات کنند. تدوین و تنظیم قوانین مناسب برای تحقق این امر یکی از وظایفی است که باید در این خصوص انجام شود.^۳

هنگامی که زمینه مناسب برای امکان اعمال محدودیت‌هایی بر آزادی اجتماعات صلح‌آمیز فراهم گردد، این سؤال مطرح می‌شود که با چه عنوانی باید آن‌ها را اجرا کرد. آن چه همواره در قبال آزادی به مثابه سدّی جلوه می‌کند تا آزادی را محدود سازد و فرد را در مقابل جامعه و دولت از تحرک دلخواهش باز دارد، چیزی جز نظم عمومی در معنای مبسوط آن نیست. میثاق حقوق مدنی و سیاسی تنها محدودیت‌هایی را تأیید می‌کند که خودش، آن‌ها را مشخص کرده است. آزادی اجتماعات زمانی می‌تواند محدود شود که با «امنیت ملی»، «ایمنی عمومی»، «نظم عمومی»، «حمایت از سلامت و اخلاق عمومی»، یا «حمایت از حقوق و آزادی‌های دیگران» در تعارض قرار گیرد. همین محدودیت‌ها به صورت یکسان در مورد آزادی تشکل‌ها (ماده ۲۲) نیز عیناً مطرح شده است. فارغ از این موارد، دولت‌ها نمی‌توانند با تصمیم خودشان هیچ گونه محدودیتی را اعمال کنند. محدودیت‌های اعمالی باید دقیقاً مطابق با مواد ۲۱ و ۲۲ میثاق باشد.

گفتار دوم. حقوق بین‌الملل بشر^۴ و سازوکار جهانی مقابله با کرونا

به واسطه چندوجهی بودن موضوع شیوع کرونا می‌توان ابعاد بین‌المللی را از جنبه‌های گوناگون تجزیه و تحلیل کرد. ابعاد حقوقی موضوع کرونا در بخش‌های مختلف حقوق

۱. قربانی، پیشین، صص ۳۲-۴۵.

۲. جوادی، سید محمد، «اینترنت و حوزه عمومی»، فصل‌نامه رسانه، ویژه‌نامه رسانه‌ها و حوزه عمومی، ۱۳۹۸، صص ۱۲-۳۳.

۳. مجیدی، علی، عصر اطلاعات، اقتصاد، جامعه و فرهنگ، تهران: طرح نو، ۱۳۹۸.

4-International human rights.

بین‌الملل هم‌چون سازمان‌های بین‌المللی، حل و فصل اختلافات و مسئولیت بین‌المللی قابل تأمل و بررسی است. ابعاد حقوق بشری و تجاری بیماری کرونا را نباید از نظر دور داشت. در باب ابعاد حقوق بشری، موضوع حقوق و آزادی‌های فردی مطرح است؛ چون با اعمال قرنطینه جمعی، محدودیت‌هایی برای رفت و آمد و اقامت افراد ایجاد خواهد شد.^۱ از زمان تأسیس سازمان ملل متحد، مهم‌ترین و برترین موضوع در کنار صلح و امنیت بین‌المللی^۲ در اسلوب منشور ملل متحد، رعایت حقوق بشر و ارزش‌های انسانی به عنوان اهداف ملل متحد است که منشور ملل متحد با توجه به اهداف و مأموریت‌های خود به موجب حقوق بین‌الملل، زمینه حقوقی لازم را در این باره فراهم می‌آورد. منشور ملل متحد در مواد ۱۳، ۵۳، ۵۵ و ۶۲، همکاری بین‌المللی در زمینه مسائل بهداشتی را یکی از رسالت‌های ارکان اصلی خود در راستای حمایت از حقوق بشر و کرامت انسانی دانسته که سازمان ملل متحد در راستای اهداف و مأموریت‌های قانونی خود در این زمینه، نسبت به ایجاد نهادها و تصویب اسناد بین‌المللی الزام‌آور به منظور تضمین حق بشری حق بر سلامت اقدام کرده است.^۳ در آغاز سال ۲۰۱۹ میلادی، دنیا با شیوع گسترده ویروس جدید کرونا مواجه شد و این ویروس توانست در مدت زمانی کوتاه، تمام دنیا را درگیر خود کند. با توجه به گزارش‌های سازمان بهداشت جهانی، شیوع این ویروس در مدت تقریبی دو ماه به مرحله همه‌گیری رسید. همه‌گیری بیماری، نظام‌های بهداشت و درمان، اقتصادهای جهان، نهادهای سیاسی، سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای و افکار عمومی را درگیر کرد و دنیا را با چالش و بحرانی جدید و گسترده مواجه ساخت. نتیجه آن نیز بیماری تعداد بسیاری از انسان‌ها در سراسر جهان، مرگ هزاران انسان، ناتوانی نظام‌های درمانی، رکود اقتصادی و در حقیقت، آسیب دیدن همه انسان‌ها در سراسر جهان و نقض حقوق انسانی است.

بنا بر نظر فنی کارشناسان، کشورهای فقیر و کم‌تر توسعه‌یافته با مشکلاتی سنگین و جدی در این زمینه مواجه شده‌اند که همکاری بین‌المللی مؤثر در سطح جهانی، تنها راه مقابله با این بیماری است. این آسیب‌ها و خسارت‌ها، نقض حق‌های بنیادین بشری را به صورت مستقیم و غیر مستقیم با خود به همراه داشته است. در مقابل این نقض‌ها، نهادها و محتواهای حقوق بشری، سازوکارهای فعال برای حمایت از حقوق بشر به طور عام و حمایت از انسان‌ها در مقابل ویروس کرونا به طور خاص هستند. موضوع حقوق بین‌الملل بشر،

۱. رضانی قوام‌آبادی، محمدحسین، «بیماری همه‌گیر کرونا و صلح و امنیت بین‌المللی»، فصل‌نامه تحقیقات حقوقی، ۱۳۹۹، دوره بیست و سوم، ویژه‌نامه حقوق و کرونا، ص ۱۸۹.

2-International security.

۳. بیگزاده، ابراهیم و همکاران، «معضل کرونا در آیین حقوق بین‌الملل معاصر»، فصل‌نامه تحقیقات حقوقی، ۱۳۹۹، دوره بیست و سوم، ویژه‌نامه حقوق و کرونا، ص ۱۵.

پشتیبانی از افراد انسانی به طور مطلق است و شناسایی حق بر سلامت به عنوان یک حق بشری برای همه انسان‌ها، حقی بنیادین برای همگان محسوب می‌شود. سازمان بهداشت جهانی در سال ۱۹۴۶، «حق بر سلامت» را به معنای بالاترین استاندارد کسب سلامتی، یکی از حقوق بنیادین بشری تعریف کرد. وظیفه این سازمان در زمینه تقویت و ارتقای سلامتی، سالم نگه داشتن جهان و حمایت از افراد آسیب‌پذیر در برابر بیماری‌ها از طریق همکاری و حمایت بین‌المللی است و به این منظور، اقدامات لازم را برای مقابله با بیماری‌های عفونی، تهیه واکسن و دارو به عمل می‌آورد. این سازمان، یک سازوکار بین‌المللی و از ارکان فرعی ملل متحد، وابسته به شورای اقتصادی و اجتماعی است که برای تضمین و ارتقای جهانی حق بر سلامت عمل می‌کند.

اعلامیه جهانی حقوق بشر^۱، مصوب مجمع عمومی (دسامبر ۱۹۴۸)، دارای ارزش و اعتبار و صلاحیت اجرا در حقوق بین‌الملل عرفی است که در ماده ۲۵ خود، حق بر سلامت را به عنوان یک حق بشری و موضوع تعهد دولت‌ها اعلام می‌دارد. میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در ماده ۱۲ خود، حق بر سلامت را در زمینه پیش‌گیری از بیماری‌ها و درمان بیماران، تعهدی لازم‌الاجرا برای دولت‌ها و حق بشری انکارناپذیر برای انسان‌ها دانسته است که همه دولت‌ها برای تضمین و توسعه آن، دارای تعهداتی در سطوح ملی و بین‌المللی هستند و باید در این زمینه به افراد انسانی بدون تبعیض، پاسخ‌گو باشند.^۲ حفظ بهداشت عمومی و تأمین سلامت شهروندان از جمله وظایف انکارناپذیر دولت و حاکمیت به شمار می‌رود که نهادها و مراجع پیش‌بینی شده در قانون باید برای بهره‌مندی شهروندان از حق بر سلامتی اعمال کنند. اقدامات دولت در تأمین سلامت عمومی هم شامل اقدامات ایجابی مانند تخصیص امکانات پزشکی و درمانی و هم اقدامات سلبی مانند جلوگیری از قرار گرفتن در محیط‌های پرخطر بهداشتی می‌شود. علاوه بر این، چون حق بر سلامتی جزء حق‌های بشری محسوب می‌شود، محافظت از سلامتی مردم برای دولت‌ها، وظیفه‌ای اصلی به شمار می‌رود و مراقبت‌های بهداشتی باید در سیاست‌گذاری‌ها و مدیریت کشور در نظر گرفته شود.^۳ در مقابله با پاندمی^۴ کرونا و ویروس، تکالیف و تعهدات دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی

1-Universal Declaration of rights.

۲. جباری، سودابه، «تحولات حق بر سلامت در ایران و بین‌الملل (با تأکید بر حقوق شهروندی و کووید ۱۹)»، مجله حقوق پزشکی، ۱۴۰۰، دوره پانزدهم، شماره ۵۶، صص ۵۷-۷۳.
۳. درخشان، داور، «نقش دادستان در تضمین حق بر سلامتی با تأکید بر مقابله با شیوع ویروس کرونا»، گزارش پژوهشی پژوهشکده حقوق عمومی و بین‌الملل، تهران: پژوهشگاه قوه قضاییه، زیر نظر: مصطفی منصوریان، ۱۳۹۹، ص ۱۰.

4-Pandemic.

از منظر حقوق بین‌الملل به صورت کلی و حقوق بین‌الملل بشر مفروض است و حقوق بین‌الملل با توجه به تمامی استعدادها و ظرفیت‌های بازیگران بین‌المللی، آن‌ها را به اقدام بدون تبعیض و فراتر از محدودیت‌های نژادی، سیاسی، جغرافیایی و ملی موظف می‌کند. برای انجام شدن این وظیفه مهم، ضروری است که دولت‌ها و سازمان‌ها در اجرای تعهدات بین‌المللی خود، از طریق همکاری بین‌المللی مؤثر، رعایت اصول شفافیت و استفاده از تمام ظرفیت‌ها به منظور حفظ کرامت انسانی، اقداماتی را به این صورت انجام دهند:

۱. شفافیت در عرضه اطلاعات واقعی به منظور ارزیابی صحیح کشورها و سازمان‌های بین‌المللی از وضعیت و تصمیم‌گیری مناسب؛
۲. همکاری‌های بهداشتی منطقه‌ای برای خدمات‌رسانی درمان به بیماران و تهیه دارو و واکسن؛
۳. کمک‌های پزشکی و بیمارستانی برای درمان بیماران و پیش‌گیری از بیماری؛
۴. رفع موانع حقوقی برای دسترسی کشورها به دارو و امکانات پزشکی؛
۵. درمان‌های مؤثر و واقعی کشورها به بیماران بدون تبعیض؛
۶. عرضه اطلاعات صحیح و آموزش‌های بهداشتی به افراد و اطلاع‌رسانی از وضعیت شیوع بیماری؛

۷. حمایت از گروه‌های خاص مثل کودکان، زنان، معلولان، زندانیان و اقلیت‌ها؛

۸. فراهم کردن زمینه‌های حمایت جانی؛

۹. توجه به حقوق بنیادین انسان‌ها در زمان شیوع بیماری؛

۱۰. جلوگیری از تبعیض در درمان بیماری و پیش‌گیری از آن؛

۱۱. کمک‌های مالی، پزشکی، دارویی، فنی و آموزشی به کشورهای کم‌تر توسعه‌یافته.^۱

سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای از طریق همکاری با دولت‌ها، تبادل صحیح اطلاعات، ایجاد شفافیت، آگاهی‌دهی عمومی برای تضمین حق بر سلامت در چارچوب اسناد بین‌المللی حقوق بشری، کنشگری توان‌مند برای تضمین حق بر سلامت در مقابله با شیوع ویروس کرونا در نظام حقوق بین‌الملل بشر هستند.

گفتار سوم. تعهدات دولت‌ها بر اساس اصل اطلاع‌رسانی در دوران کرونا

«زمانی که دنیا با همه‌گیری کووید ۱۹، چالش‌برانگیزترین بحران از زمان جنگ جهانی دوم، دست و پنجه نرم می‌کند، با همه‌گیری دیگری روبه‌رو هستیم؛ اپیدمی خطرناک

۱. غلامی، یوسف، «حق بر آزادی مطبوعات در پرتو آموزه‌های حقوق بشر»، مجله اخلاق زیستی، ۱۴۰۰، دوره ششم،

شماره ۱۵۶، صص ۱۳۵-۱۵۶.

اطلاعات غلط». این سخنان دبیر کل سازمان ملل متحد است؛ کسی که از همان ابتدای شیوع ویروس کرونا بر اطلاع‌رسانی درست درباره این ویروس تأکید داشته است. سازمان بهداشت جهانی از انفودمیک سخن می‌گوید؛ یعنی وقتی اطلاعات زیادی در مورد یک مشکل منتشر می‌شود، تشخیص راه حل آن را سخت می‌کند. در این میان، این سؤال مهم مطرح می‌شود که دولت‌ها از زمان شروع همه‌گیری این ویروس تا کنون چه نقشی در اطلاع‌رسانی داشته‌اند؟

مبارزه با یک ویروس همه‌گیر جدید، کاری بسیار سخت و پیچیده است و مانند هر کار دیگری، برای برداشتن گام درست و پیشرفت، در درجه اول به اطلاعات صحیح نیاز داریم. این بیماری، درمان قطعی ندارد و برای همین، اطلاع‌رسانی درست به مردم برای کسب نتیجه مطلوب اهمیت دارد.^۱

در پیش‌گفتار اساس‌نامه سازمان جهانی بهداشت، یکی از حقوق اساسی و اصلی هر بشری، داشتن حق استفاده از بهترین استانداردهای قابل بهره‌گیری سلامتی بدون تبعیض نژادی، مذهبی، سیاسی یا اجتماعی است، به گونه‌ای که اگر در کشورهای دنیا، توسعه بهداشت و درمان و خدمات سلامتی، پیشرفت‌های ناهمگون داشته باشد، موضوع خطرناکی است. لازم است که برای برطرف کردن این مشکل به دنبال راه چاره بود تا بهداشت در تمام کشورها به صورت یکسان و به شکلی عالی پیشرفت داشته باشد. مقابله با امراض واگیر و جلوگیری از شیوع این بیماری‌ها، یک دغدغه جهانی است؛ چون داشتن سلامتی، حق هر انسانی است و نهادهای مختلف بهداشتی و درمانی باید برای تحقق این هدف بکوشند.

در ماده ۱۲ آمده است که دارا بودن سلامت جسمی و روحی، حق هر انسانی است و دولت موظف است امکانات لازم را برای این هدف فراهم کند. بر اساس بند دوم این ماده، کشورها برای اجرایی کردن این هدف باید این اقدامات را انجام بدهند:

۱. کاهش مرگ و میر جنین و کاهش مرگ و میر نوزادان متولدشده و تلاش برای تولد و رشد کودکان سالم؛

۲. بهتر شدن وضعیت بهداشت محیطی و صنعتی از همه نظر؛

۳. جلوگیری و درمان امراض واگیر (بیماری‌های بومی و محلی)، حرفه‌ای و تمامی بیماری‌ها؛

۴. تأمین امکانات پزشکی و دارویی و درمانی برای عموم مردم و میسر ساختن درمان بیماری‌ها و دسترسی آسان به دارو.

۱. فرهادنژاد، رها، «تاجداران در جدال با ویروس تاجدار: نقش دولت‌ها در اطلاع‌رسانی علمی

درباره ویروس کرونا»، نشریه انجمن علمی دانشجویی تهران، ص ۱۰.

کمیت‌ه حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی یا همان نهاد نظارتی میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی از سال ۱۹۸۶ تشکیل شده است. نظریه عمومی شماره ۱۴ در سال ۲۰۰۰ برای تفسیر ماده ۱۳ علاوه بر آن که یک مجموعه از حقوق بشری از جمله داشتن حق سلامتی، تغذیه، آموزش، مسکن، کار و نفی تبعیض را واجب دانست، بیان کرد که جامعه باید با تکیه بر عوامل اقتصادی و اجتماعی، شرایطی را فراهم کند تا انسان بتواند از بالاترین استانداردهای قابل دستیابی سلامتی بهره‌مند شود.^۱

یکی از وظایف سازمان جهانی بهداشت، تعیین قوانین و مقرراتی در عرصه مقابله و پیش‌گیری از بیماری‌های واگیر است و روش‌ها و راهکارهای نوین و متعددی را در این زمینه بیان کرده است. برای مثال، یکی از این راهبردها در سال ۲۰۰۵ برای مقابله با بیماری‌های واگیر، خودداری از مسافرت‌های غیر ضروری و بسنده کردن به تجارت داخلی به جای تجارت بین‌المللی است. بر اساس ماده ۴۳ این مصوبه، دولت موظف است و این حق را دارد که هنگام مواجهه جامعه با خطرهای بیماری‌هایی که ممکن است سلامت عموم را به خطر بیندازد، اقدامات و تدارکاتی را عملی و اجرایی کند. البته این مخاطرات باید از لحاظ علمی ثابت شده باشند و اقداماتی که دولت انجام می‌دهد، باید تناسب معقول و منطقی با مخاطرات داشته و از انعطاف لازم برخوردار باشد.

ویروس کرونا، خسارت‌هایی گسترده از نظر جانی، مالی و روانی بر جامعه بشری وارد کرد که از جمله عوامل تهدیدکننده سلامت است. با توجه به نوع بیماری و میزان شیوع و همه‌گیر بودن آن، دولت جمهوری اسلامی ایران وظیفه دارد هر اقدامی را که برای جلوگیری از شیوع این بیماری لازم است، انجام دهد و تمام امکانات لازم را برای اجرایی کردن این امر فراهم سازد. چند مورد از اقداماتی که دولت باید برای پیش‌گیری از ابتلای جامعه و کنترل شیوع آن اجرا کند، عبارت است از: کنترل خروجی و ورودی شهرها و کشور، تهیه و پخش دارو و دیگر اقلام درمانی و بهداشتی لازم.^۲

گفتار چهارم. محدودیت‌های حق اطلاع‌رسانی در زمینه شیوع کرونا

اصولاً پذیرش و به رسمیت شناختن حق‌های بشری، با استثنائاتی همراه است. در خصوص تعهد دولت‌ها در مورد حق اطلاع‌رسانی شیوع کرونا نیز محدودیت‌هایی وجود دارد که در این گفتار بررسی می‌کنیم.

۱. مرادی، علی، «مروری بر کرونا ویروس نوپدید ۲۰۱۹ (COVID-19): ایمونوپاتوژنز، بیولوژی مولکولی

و جنبه‌های بالینی»، مجله دانشگاه علوم پزشکی اراک، ۱۴۰۰، دوره بیست و سوم، شماره ۱، ص ۲۱.

۲. بیگزاده و همکاران، پیشین، ص ۲۰.

بند اول. امنیت عمومی

مفهوم «امنیت» را می‌توان مهم‌ترین مفهومی دانست که دولت‌ها بر اساس آن، اعمال حقوق و آزادی‌ها را محدود می‌سازند. به خصوص حق آزادی بیان و آزادی مطبوعات در معرض بیش‌ترین تحدید و خدشه از طریق توسل به این مفهوم قرار می‌گیرد. علاوه بر گستردگی توسل به این مفهوم، تعریف آن با دشواری و پیچیدگی‌هایی مواجه است. تعریف امنیت به واسطه ابعاد این مفهوم، تعریفی ذاتاً جدلی است. خصلت دوگانه مفهوم امنیت یعنی دارا بودن دو وجه ذهنی و عینی، عامل اصلی ابهام در موضوع، تعریف و مصادیق تحدیدکننده آن به شمار می‌رود.^۱ گفتمان جدید امنیت به شدت تحت تأثیر فرآیند جهانی شدن آفریده شده است. در این گفتمان، دیگر امنیت در «نبود تهدید» تعریف نمی‌شود، بلکه بر مبنای ماهیتی ایجابی، بر وجود اطمینان خاطر نزد شهروندان دلالت دارد.^۲

امنیت عمومی دارای مقوله‌های متعدد و جلوه‌های مختلفی است. امنیت عمومی، یکی از مهم‌ترین مقوله‌های مربوط به امنیت محسوب می‌شود. اهمیت مقوله امنیت عمومی به اندازه‌ای زیاد است که این امر به عنوان یکی از اهداف مشروع در کنار نظم عمومی برای محدود کردن اعمال برخی حقوق و آزادی‌ها در نظام بین‌المللی حقوق بشر شناسایی شده است؛ زیرا امنیت عمومی با مصالح و منافع کل جامعه در ارتباط است. دولت‌ها می‌توانند برای حمایت از آزادی‌های کل جامعه (مانند شرایط شیوع ویروس کرونا و برای حفظ سلامت عمومی یا ایجاد نظارت یک‌پارچه بر تجویزها، شیوه‌های درمانی شخصی و اطلاعات نادرست منتشرشده)، مانع برخی آزادی‌های فردی شوند. اعمال این محدودیت‌ها باید در قانون پیش‌بینی شود یا در جامعه‌ای دموکراتیک لازم باشد یا برای نظم و سلامت، اخلاق و امنیت عمومی انجام شود.^۳

بند دوم. نظم عمومی

نقطه مشترک در تعریف مختلف از نظم عمومی این است که مصالح و منافع عمومی، عنصر ثابت در این تعریف است. مصلحت، امری نسبی و متغیری است که نظم عمومی نیز به تبع آن، مفهومی نسبی و متغیر می‌شود. وسایلی که اشخاص برای تجاوز به قواعد حافظ

۱. ره‌بیک، حسن، «امنیت ملی و تحدید حقوقی آن»، فصل‌نامه مطالعات راهبردی، ۱۳۷۷، پیش‌شماره ۲، ص ۱۳۲.

۲. مرکز مال‌میری، احمد، «محدودیت‌های اعمال حقوق بشر در حقوق داخلی و کنوانسیون‌های بین‌المللی»، فصل‌نامه مطالعات راهبردی، ۱۳۸۳، شماره ۲۶، ص ۷۵۷.

۳. اسماعیل‌نسب، حسین و همکاران، «کووید ۱۹ و گستره آزادی بیان در حوزه بهداشت عمومی»، فصل‌نامه پژوهش حقوق عمومی، ۱۳۹۹، دوره بیست و دوم، شماره ۶۷، ص ۱۵۲.

نظام اجتماعی و سیاسی دولت انتخاب می‌کنند، همیشه یکسان و مشابه نیست. پس موارد مورد استناد به نظم عمومی نیز ثابت نمی‌ماند و ناچار باید تغییر کند.^۱

هر چند عنوان‌هایی مانند نظم عمومی را باید به عنوان محدودکننده حقوق و آزادی‌های فردی پذیرفت، باید دانست که اجرای بی‌ضابطه و بی‌منطق آن می‌تواند عین استبداد باشد. تجربه تاریخی نشان داده است که نادیده گرفتن حق‌ها می‌تواند به سادگی، جوامع بشری را گرفتار رژیم‌هایی خودکامه کند که نه دغدغه حقوق انسانی را دارند و نه دغدغه جامعه را.^۲ از سوی دیگر، اگر دولت را در یک جامعه دموکراتیک و با نگاه آرمانی، نهاد پاسدار منافع عمومی بدانیم، چاره‌ای جز سپردن مفاهیمی مانند نظم عمومی به دستان دولت نداریم. چون دولت بدون این اختیارات، توانایی تنظیم و تعدیل منافع گروه‌های مختلف جامعه را ندارد و این ناتوانی موجب اختلال در آرامش جامعه می‌شود، حمایت از آزادی و حقوق شهروندان وظیفه بنیادین دولت است.^۳ به نظر می‌رسد تمام تعریف‌های یادشده در ارتباط نظم عمومی با منافع و مصالح عالی و بنیادی جامعه وحدت نظر دارند. نباید تصور کرد که نظم عمومی دارای مفاهیم و مبانی گوناگون است؛ زیرا در تمام مواردی که به نظم عمومی استناد می‌شود، مقصود این است که چون اجرای قاعده‌ای با مصالح عالی دولت و منافع جامعه ملازمه دارد، بر قراردادها حکومت می‌کند.^۴ از این رو، باید گفت:

۱. نظم عمومی، نوعی است و در خارج از مقررات حقوقی وجود دارد و حقوق، آن را تضمین خواهد کرد.
۲. نظم عمومی بر تمامی مقررات و قواعد در تمام حوزه‌های حقوق اعم از عمومی و خصوصی سلطه دارد.
۳. مربوط به ذات و حیثیت و مبانی فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و امنیتی حقوق است و در جوامع مختلف، جلوه‌های متفاوتی دارد. حقوق به عنوان اصل بر آن صحنه می‌گذارد و از آن اثر می‌پذیرد؛ زیرا از طبیعت امور سرچشمه می‌گیرد.
۴. به علت اساسی بودن نظم عمومی که برخی آن را به مثابه هدف اصلی و غایی حقوق قلمداد می‌کنند، گریزی از گردن نهادن به الزامات آن نیست.^۵

۱. جعفری لنگرودی، محمدجعفر، **ترمیم‌ولوژی حقوق**، تهران: گنج دانش، ۱۳۹۲، ص ۲۴۰.

۲. قاری سید فاطمی، سید محمد، **حقوق بشر در جهان معاصر (جلد ۲)**، تهران: شهر دانش، چاپ اول، ۱۳۸۸، ص ۲۳۰.

۳. حبیب‌نژاد، سید احمد، «شرایط اعمال تحدید حقوق و آزادی‌ها با تأکید بر تحدید به نام نظم عمومی»، مجله حقوق تطبیقی، ۱۳۹۵، دوره دوازدهم، شماره ۱۰۵، ص ۵۵.

۴. کانونیان، ناصر، **اعمال حقوقی**، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۷، ص ۱۶.

۵. گرجی ازندیانی، علی‌اکبر، **در تکاپوی حقوق اساسی**، تهران: جنگل، چاپ چهارم، ۱۳۹۴، ص ۱۰۸.

یکی از وظایف نظم عمومی، حمایت از آزادی‌های اساسی است و این آزادی‌ها، حمایت از استقلال فردی و جمعی است و حکومت نباید در حوزه استقلال فردی دخالت کند. در برخی موارد، استقلال فردی باعث ایجاد ضررهایی به موجودیت اجتماعی می‌شود و حکومت، آزادی فردی را محدود می‌کند تا به آزادی اجتماعی، صدمه‌ای وارد نشود. به عبارت دیگر، نظم عمومی گرچه محدودکننده است، اما محدودیت‌های آن در راستای احترام به حقوق دیگر افراد است. برای مثال، اگر فردی از طریق تبلیغ داروهای مقابله با ویروس کرونا که مورد تأیید سازمان جهانی بهداشت و مراکز رسمی دولتی آن کشور نیست، علیه بهداشت عمومی اقدام کند، اقدام وی، مغایر نظم عمومی موجود در جامعه است و منجر به نقض حقوق افراد می‌شود که همان بهداشت عمومی است. به عبارت دیگر، محدودیت فردی در راستای منافع و مصالح جمعی است. بهداشت عمومی، یکی از زیرشاخه‌های نظم عمومی و قواعد آمره است و خدشه وارد کردن به آن باعث اختلال در نظم عمومی می‌شود.^۱

۱. اسماعیل نسب، پیشین، ص ۱۵۶.

نتیجه گیری

حق بر سلامت، یکی از اساسی‌ترین حقوق بشری به شمار می‌رود و در صورتی محقق می‌شود که دولت نیز در راستای تحقق این حق مداخله و با مردم همکاری کند. از دو جنبه مثبت و منفی می‌توان مداخله دولت را در زمینه حقوق بشر بررسی کرد. رویکرد کلی به این صورت است که مداخله دولت در حقوق نسل دوم، جنبه اثباتی و ایجابی دارد و در حقوق نسل اول، این مداخله تا حد عدمی کاهش می‌یابد. کم‌ترین میانجی‌گری دولت در حقوق مدنی و سیاسی در برابر بیش‌ترین مداخله در حقوق اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی است. حقوق مدنی و سیاسی، مداخله ایجابی دولت را نیز می‌طلبد و از این جهت، حقوق مثبت به حساب می‌آیند؛ چون استفاده و عملی کردن صد در صد آن‌ها با مداخله حمایتی دولت از باب تعهد به حمایت ملازمه منطقی دارد. حقوق اقتصادی و اجتماعی نیز از آن جهت که هیچ نوع مداخله تحدیدی دولت را نمی‌پذیرد، حق‌هایی منفی به شمار می‌روند. در حقوق نسل اول، جنبه منفی مداخله در متن و جنبه مثبت آن در حاشیه است، اما در حقوق نسل دوم برعکس است؛ یعنی جنبه مثبت مداخله در متن قرار دارد و جنبه منفی آن در حاشیه. میزان تحقق حق بر سلامتی که یکی از مهم‌ترین حقوق بشر است، به عوامل زیادی از جمله امکانات و منابع و بهره‌مندی حداکثری هر دولت به صورت ملی بستگی دارد. بدیهی است که تحقق این حق بدون وجود شرایط لازم اجرایی نیست و زمان‌بر است و باید منابع و امکانات و ملزومات مختلفی را برای تحقق این حق صرف کرد. میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیز تحقق حق‌های اجتماعی و اقتصادی را فرآیندی زمان‌بر می‌داند که به تدریج حاصل می‌شود. هر دولت برای تحقق این حقوق، با توجه به امکانات و توانایی‌هایی که دارد، برنامه‌هایی را در زمینه‌های مختلف بهداشتی، درمانی و اقتصادی اجرا می‌کند و می‌تواند از منابع بخش خصوصی بهره بگیرد.

اگر دولت در تحقق حقوق بشری، محدودیت‌هایی را در نظر می‌گیرد، باید توجیه منطقی و عقلانی و ضرورت قانونی داشته باشد. مقام عمومی موظف است که ضرورت این محدودیت‌ها را با دلیل و برهان اثبات کند. اثبات این محدودیت‌ها فقط وظیفه دولت است و مردم جامعه نیازی به اثبات حق در دسترسی آزاد به اطلاعات ندارند، بلکه وظیفه دولت‌هاست که دلایل اعمال محدودیت بر دسترسی به اطلاعات را ثابت کنند.

با توجه به تعهد دولت‌ها در زمینه اطلاع‌رسانی صحیح در خصوص بیماری‌ها به ویژه بیماری‌های واگیر مانند کرونا، در صورت نقض این تکلیف، موجبات مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها فراهم خواهد شد.

فهرست منابع

۱. فارسی

الف) کتاب

۱. جعفری لنگرودی، محمدجعفر، **ترمینولوژی حقوق**، تهران: گنج دانش، ۱۳۹۲.
۲. قاری سید فاطمی، سید محمد، **حقوق بشر در جهان معاصر (جلد ۲)**، تهران: شهر دانش، چاپ اول، ۱۳۸۸.
۳. کاتوزیان، ناصر، **اعمال حقوقی**، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۷.
۴. گرجی ازدریانی، علی‌اکبر، **در تکاپوی حقوق اساسی**، تهران: جنگل، چاپ چهارم، ۱۳۹۴.
۵. مجیدی، علی، **عصر اطلاعات، اقتصاد، جامعه و فرهنگ**، تهران: طرح نو، ۱۳۹۸.

ب) مقاله

۱. اسماعیل‌نسب، حسین و همکاران، «**کووید ۱۹ و گستره آزادی بیان در حوزه بهداشت عمومی**»، فصل‌نامه پژوهش حقوق عمومی، ۱۳۹۹، دوره بیست و دوم، شماره ۶۷.
۲. آشوری، محمد و محمدعلی بهمنی قاجار، «**رویه کمیته حقوق بشر در حمایت از حق آزادی و امنیت شخصی**»، فصل‌نامه حقوق دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ۱۳۸۷، دوره سی و هشتم، شماره ۳.
۳. بهرامی، معین، «**نقش اطلاع‌رسانی در پیشرفت تحقیق و توسعه**»، پژوهش‌نامه پردازش و مدیریت اطلاعات، ۱۳۹۸، شماره ۱۱.
۴. بیگزاده، ابراهیم و همکاران، «**معضل کرونا در آیین حقوق بین‌الملل معاصر**»، فصل‌نامه تحقیقات حقوقی، ۱۳۹۹، دوره بیست و سوم، ویژه‌نامه حقوق و کرونا.
۵. جباری، سودابه، «**تحولات حق بر سلامت در ایران و بین‌الملل (با تأکید بر حقوق شهروندی و کووید ۱۹)**»، مجله حقوق پزشکی، ۱۴۰۰، دوره پانزدهم، شماره ۵۶.
۶. جوادی، سید محمد، «**اینترنت و حوزه عمومی**»، فصل‌نامه رسانه، ویژه‌نامه رسانه‌ها و حوزه عمومی، ۱۳۹۸.
۷. حبیب‌نژاد، سید احمد، «**شرایط اعمال تحدید حقوق و آزادی‌ها با تأکید بر تحدید به نام نظم عمومی**»، مجله حقوق تطبیقی، ۱۳۹۵، دوره دوازدهم، شماره ۱۰۵.
۸. حسینی، مرتضی، «**بحران کرونا و عدم امکان اجرای معاهدات بین‌المللی از**

- سوی دولت‌ها»، مجله تحقیقات حقوقی، ۱۳۹۹، دوره بیست و سوم، شماره ۱.
۹. حکمت‌نیا، محمود، «مبانی اخلاقی، فقهی و حقوقی الگوی مواجهه ملی با بیماری‌های همه‌گیر با تأکید بر کرونا»، مجله حقوق اسلامی، ۱۳۹۹، سال هفدهم، شماره ۶۴.
۱۰. درخشان، داور، «نقش دادستان در تضمین حق بر سلامتی با تأکید بر مقابله با شیوع ویروس کرونا»، گزارش پژوهشی پژوهشکده حقوق عمومی و بین‌الملل، تهران: پژوهشگاه قوه قضائیه، زیر نظر: مصطفی منصوریان، ۱۳۹۹.
۱۱. رضانی قوام‌آبادی، محمدحسین، «بیماری همه‌گیر کرونا و صلح و امنیت بین‌المللی»، فصل‌نامه تحقیقات حقوقی، ۱۳۹۹، دوره بیست و سوم، ویژه‌نامه حقوق و کرونا.
۱۲. ره‌پیک، حسن، «امنیت ملی و تحدید حقوقی آن»، فصل‌نامه مطالعات راهبردی، ۱۳۷۷، پیش‌شماره ۲.
۱۳. صبور، مهدی، «وضعیت حقوقی جامعه جهانی در مواجهه با وضعیت اضطراری بهداشتی بین‌المللی (نمونه موردی: ویروس کرونا یا کووید ۱۹)»، هفتمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی ایران، ۱۳۹۹.
۱۴. غلامی، یوسف، «حق بر آزادی مطبوعات در پرتو آموزه‌های حقوق بشر»، مجله اخلاق زیستی، ۱۴۰۰، دوره ششم، شماره ۱۵۶.
۱۵. فرهادنژاد، رها، «تاجداران در جدال با ویروس تاجدار: نقش دولت‌ها در اطلاع‌رسانی علمی درباره ویروس کرونا»، نشریه انجمن علمی دانشجویی تهران.
۱۶. قربانی، محمدکریم، «شناسایی عوامل مؤثر بر مدیریت امنیت اطلاعات کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی دانشگاه علوم پزشکی همدان»، مجله تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی، ۱۳۹۸، دوره پنجاه و سوم، شماره ۳.
۱۷. کیوانی، محسن، «بررسی کارکردها و پی‌آمدهای شبکه‌های اجتماعی در ایران (مورد مطالعه: استان اردبیل)»، مجله مطالعات جامعه‌شناسی، ۱۳۹۸، دوره دوازدهم، شماره ۴۴.
۱۸. مرادی، آرزو، «نیازسنجی آموزش به خبرنگاران حوزه سلامت در بهبود فرآیند اطلاع‌رسانی در بحران»، مجله علوم پزشکی زانکو، ۱۳۹۲، شماره ۱۹.
۱۹. مرادی، علی، «مروری بر کرونا و ویروس نوپدید ۲۰۱۹ (COVID-19): ایمنوپاتوزن، بیولوژی مولکولی و جنبه‌های بالینی»، مجله دانشگاه علوم پزشکی اراک، ۱۴۰۰، دوره بیست و سوم، شماره ۱.

۲۰. مرادی، مسعود، «بررسی فرآیند اطلاع‌رسانی مؤثر روابط عمومی به ارباب رجوع از طریق تکنولوژی‌ها و رسانه‌های جدید اطلاعاتی (مطالعه موردی: شهرداری یاسوج)»، کنفرانس بین‌المللی مدیریت حسابداری، اقتصاد و بانکداری نوین، ۱۳۹۸.

۲۱. مرکز مالگیری، احمد، «محدودیت‌های اعمال حقوق بشر در حقوق داخلی و کنوانسیون‌های بین‌المللی»، فصل‌نامه مطالعات راهبردی، ۱۳۸۳، شماره ۲۶.

۲۲. مسعودی، امیدعلی، «حق کاربران بر نظارت الکترونیکی و حفظ حریم خصوصی در جامعه اطلاعاتی»، مجله مطالعات رسانه‌ای، ۱۳۹۹، دوره پنجم، شماره ۳.

۲۳. نوری، سمیه، «تعهدات دولت‌ها و حق بر سلامت و امنیت اجتماعی از منظر حقوق بین‌الملل»، مجله مطالعات اجتماعی، ۱۳۹۸، دوره دوازدهم، شماره ۶۵.

2-Latin Source

1-Potts, Helen, Accountability and the Right to the Highest Attainable Standard of Health, University of Essex, Human Rights Centre, 2007

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Human rights obligations of governments in the era of Corona with emphasis on the right to information

Mojtaba Ansarian*

Sojeyla Kousha**

Rohallah Sheykhdezfouli***

Abstract:

For the first time in 1946, in the resolution of the United Nations General Assembly, the issue of obtaining and accessing information as a fundamental human right was legalized and discussed. The spread of corona virus was reported for the first time in Wuhan, China, in early December 2019, and it gradually covered the whole world. At the present time, when most of the countries of the world are affected by the corona disease, it is the right of all citizens to be aware of the information related to the origin and spread of this virus. If it can be proven that the Chinese government failed to notify this matter in time for any reason, it can create international responsibility for the Chinese government. , it can threaten the right to life and the security of life of many people and put them at risk, governments cannot, for various reasons such as public order and national security prevent the notification of this disease, because in this case, the issue of national security and public order is in conflict with access to information related to public health and the right to life of humans, it is obvious that priority should be given to the right to human life and maintaining public health. In this article, with a descriptive and library method, the human rights obligations of the governments during the Corona era have been investigated with an emphasis on the right to information.

Keywords: Human rights, corona epidemic, right to information.

---

*.Assistant Professor of Law, Payam Noor University, Tehran, Iran. (Corresponding Author).

mojtabaansarian@chmail.ir

** .Assistant Professor of Law, Payam Noor University, Tehran, Iran.

koshas2013@gmail.com

***. Department of Law, Payam Noor, Tehran, Iran.

rohollahsheykhdezfouli@chmail.ir